

بازخوانی اهمیت فرصت‌های پایانی ماه خدا و چگونگی غنیمت شمردن لحظات باقیمانده در گفت‌وگو با حجت‌الاسلام دکتر سید احمد فقیهی

جرعه‌های پایانی از چشمه رحمت رجب

مریم احمدی شیروان | هر ضیافتی را پایانی است و هر میهمان عزیزی، سرانجام قصد بازگشت می‌کند. ماه رجب، این «ماه خدا» که درهای رحمت الهی را به شکلی ویژه به روی بندگان گشوده، اکنون از نیمه گذشته و نسیم وداع با این فرصت گرانبها وزیدن گرفته است. این لحظات پایانی، نه زمان حسرت بر آنچه گذشت، بلکه بزنگاه هوشیاری و فرصتی مغتنم برای جبران و بهره‌برداری مضاعف است. گویی آخرین قطرات از باران رحمت در حال فرود آمدن است و تنها تشنگان هوشیار می‌توانند جام وجود خود را از آن پر کنند. پرسش اساسی این است چگونه می‌توان در این زمان کوتاه باقیمانده، غبار غفلت را زدود و از آخرین جرعه‌های چشمه «أصب» (ماه ریزش رحمت) نوشید؟

برای یافتن پاسخی کارشناسانه به این دغدغه معنوی و بررسی ابعاد معرفتی این فرصت پایانی، با حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر سید احمد فقیهی، استاد اخلاق و عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) به گفت‌وگو نشستیم.

■ **ماه خدا، ماه ریزش رحمت**

حجت‌الاسلام فقیهی در ابتدا با اشاره به تمایز میان اعمال ظاهری و باطنی، بر اهمیت توجهات قلبی در مسیر سلوک تأکید کرده می‌گوید: در مجموعه معارف دینی، اعمال به دودسته جوارحی (بدنی) و جوانحی (قلبی) تقسیم می‌شوند. گرچه رعایت چارچوب‌های شرعی در اعمال بدنی ضروری است اما اهمیت و اصالت اعمال قلبی به مراتب بیشتر است. گاهی غفلت از این تمایز، ما را به اشتباه می‌اندازد؛ برای مثال، حقیقت‌زهدیک عمل قلبی به معنای بی‌ رغبتی و عدم وابستگی به دنیاست، نه صرفاً نداشتن و بهره نبردن از نعمت‌ها. دعا نیز دقیقاً از همین جنس است. حقیقت دعایک توجه‌قلبی عمیق و احساس نیاز حقیقی در برابر خداوند است، نه صرفاً تلققه زبان. باین مقدمه، می‌توان به درک عمیق‌تری از ماه رجب رسید که فصل شکوفایی همین توجهات قلبی است.

او اضافه می‌کند: ماه رجب در روایات جایگاه ویژه‌ای دارد. در حدیث قدسی آمده خداوند فرمود: «ماه رجب، ماه من است». این انتساب، عظمت و شرافت این ماه را آشکار می‌کند. این تعبیر نشان می‌دهد با یک فرصت استثنایی برای دریافت بی‌حد و حصر رحمت الهی مواجه هستیم. کسی که می‌خواهد از این ماه بهره‌مند شود، نباید منتظر بماند روزهای آن سپری شود. غفلت سبب می‌شود انسان

زیر سایه خورشید

ریحانه عامل نیک | حالا که فرصت روز و شب کردن در ماه رجب دوباره نصیب ما شده، خوب است برای بهره‌مندی حداکثری از این ماه پربرکت تلاش کنیم. در روایات، ماه رجب «شهر الله‌الاصب» یعنی ماه «سرای خداوند» نامیده شده که رحمت خدا در آن بر بندگان سرازیر شده و فرصت عبادت، زیارت و درخواست بخشش از درگاه خداوند برای همه افراد مهیاست. پیامبر(ص) فرمودند: «رجب برای امت من ماه استغفار است، پس در این ماه به محضر پروردگار از گناهان خویش پوزش طلبید که خداوند بخشنده‌ای مهربان است» (بحارالانوار، ج ۹۷، ص ۳۸). در ادامه مرووری داریم بر فضیلت امر زیارت، به‌ویژه زیارت امام رضا(ع) در ماه رجب.

■ **توجه به دقیق و موقعیت مکانی مناسب**

در بسیاری از متون دینی ما توصیه شده از رحمت و عنایات الهی در ماه رجب نباید غفلت کرد؛ انسان باید در همه لحظه‌ها، ساعات و روزهای این ماه پربرکت، توجه به خداوند داشته باشد. به جز توجه به زمان، توجه به مکان نیز برای ما سودمند خواهد بود. این همه تأکید روی اعیاد، جمعه، شب جمعه و از جمله ماه رجب، بدون تردید آثار ویژه‌ای دارد. دعا، روزه، توجه، زیارت رجبیه، عمره، عمل داوود و... در ماه رجب که هر کدام از جایگاه و مقام والایی در این ماه برخوردارند (برگرفته از تقوا و اخلاق قرآنی، موسوی تبریزی، سید محسن، نور علی نور، قم، ۱۳۸۸ش، ص ۱۲۵). می‌دانیم براساس آموزه‌های دین ما، برخی از مکان‌ها دارای این ویژگی و برکت هستند که حضور در آن‌ها موجب کسب رحمت و توجه خداوند می‌شود. مانند عنایتی که خداوند متعال در مکان‌های زیارتی، مراقد و مسجد به انسان دارد. پس شایسته است در این ماه اوقات بیشتری را در این اماکن که جملگی خانه‌های خدا هستند، به سربریم.

■ **زیارت‌های توصیه شده برای ماه رجب**

ماه پرفضیلت رجب از ماه‌های بارکتهی است که زیارت خانه خدا و عمره رجبیه یا زیارت قبور امامان معصوم(ع) در آن سفارش شده است. حرام بودن جنگ در ماه رجب به عنوان یکی از ماه‌های حرام نیز نشان دهنده شأن والای این ماه است. زیارت ائمه اطهار(ع)، به‌ویژه زیارت حضرت ابعادالله(ع) در ماه رجب بسیار سفارش شده

با نگاهی به خود بیایید و ببیند نیمی از ماه گذشته و او هنوز آمادگی لازم را کسب نکرده است. باید از پیش، اعمال و دعاهای این ماه را مرور کرد و از خداوند توفیق بهره‌برداری را طلبید.

■ **فرصت‌هایی که چون ابر می‌گذرند**

این استاد اخلاق با استناد به کلام امیرالمؤمنین(ع) که فرمودند: «الْفُرْصُ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ» (فرصت‌ها مانند ابر می‌گذرند) بر ضرورت غنیمت شمردن این ایام تأکید کرده و می‌گوید: عمر انسان جاده‌ای یک‌طرفه است و فرصت‌های از دست رفته باز نمی‌گردند. مرحوم آیت‌الله سعادت‌پور می‌فرمودند انسان باید آن قدر دعاهای ماه رجب را بخواند که آن‌ها را حفظ شود و نیازی به مراجعه به مفاتیح نداشته باشد. آنچه مرحوم شیخ عباس قمی در مفاتیح‌الجنان آورده، تنها بخشی از اعمال این ماه است. برای مطالعه تفصیلی تر باید به منابعی چون کتاب «اقبال الاعمال» اثر سید بن طاووس و «زادالمعاد» علامه مجلسی مراجعه کرد. مهم‌ترین عمل در آغاز، استغفار و ورود به این ماه، با طهارت و پاکی است تا ظرف وجود انسان برای دریافت رحمت الهی آماده شود. دکتر فقیهی به روایتی تکان دهنده از کتاب اقبال الاعمال اشاره کرده می‌افزاید: سید بن طاووس نقل می‌کند خداوند فرشته‌ای در آسمان هفتم به نام «داعی» (دعوت‌کننده) دارد.

در اهمیت فرصت زیارت امام هشتم(ع) در ماه رجب برای زائران و مجاوران رضوی

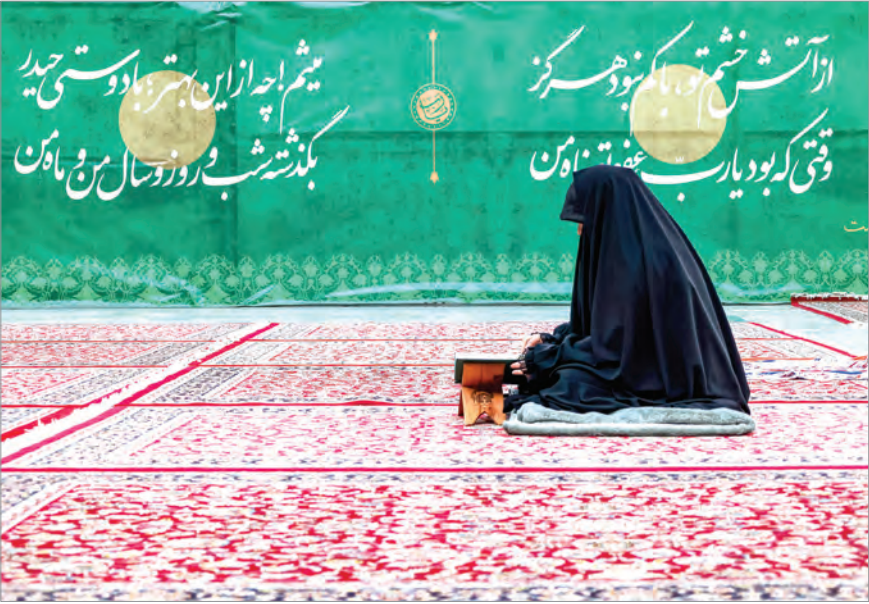
زیارت در سرای خداوند

است. در روایتی از حسین بن روح (یکی از نواب اربعه امام زمان(عج)) نقل شده هرگاه در ماه رجب به زیارت هر یک از معصومین(ع) رفتی و در هر یک از حرم‌های امامان و مشاهد شریفه بودی، چون داخل شدی، به شکرانه این توفیق، این دعا را بخوان: «الحمدلله الذی اشهدنا مَشْهَدَ اولیائه فی رجب...»؛ خدا را سیاسی که در ماه رجب، توفیق دیدار اولیائش را برای ما مهیا و حقّی را که آنان بر گردن ما دارند، بر ما واجب کرد. درود خدا بر محمد و خاندان برگزیده و جانشینان او. خدایا! همچنان که ما را بر مزارشان حاضر کردی، در قیامت هم ما را با آنان محشور کن (دعای مفصلی است؛ ر. ک: مفاتیح‌الجنان، عمل هفتم از اعمال مشترکه ماه رجب).

یکی از ادعیه این‌ماه «زیارت رجبیه» است. زیارت‌نامه‌ای که توصیه شده در این ماه، خطاب به سیدالشهدا(ع) خوانده شود و برای آشنایی با آن می‌توانید به کتب دعا و زیارت مراجعه کنید. این زیارت‌نامه مخصوص شب اول رجب، شب نیمه رجب و روز نیمه شعبان است و چنین آغاز می‌شود: «السلام علیک یا بن رسول الله...» (بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۳۳۶). در ادامه این زیارت‌نامه، متنی خطاب به شهدای کربلا با ذکر نام یکایک آنان آمده که شامل ۷۵ اسم مبارک است و برخی هم آن را زیارت ناحیه مقدسه می‌دانند (بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۳۴۰. محمد مهدی شمس‌الدین، انصارالحسین، ص ۱۲۹).

■ **افضل‌ترین زیارت در ماه رجب**

با مطالعه متون روایی و آنچه از بزرگان دینی برای ما به‌جا مانده، یکی از با فضیلت‌ترین اعمال ماه رجب، زیارت امام رضا(ع) است. کارشناسان دینی این توصیه و تأکید را که در این ماه، زیارت امام رضا(ع) از زیارت تمامی ائمه اطهار(ع) دارای فضیلت بیشتری است، می‌کنند: راوی می‌گوید: از امام جواد(ع) بیان پرسیدم: مردی حج بجا آورد و عمره تمتع را هم بجا آورد و به مدینه رفت و قبر پیامبر(ص) را زیارت کرد. سپس خدمت شما آمد و شما را زیارت کرد، در حالی که عارف به حق شما بود و می‌دانست شما حجت خدا بر خلق او هستی و به

هنگامی که ماه رجب فرامی‌رسد، این فرشته‌هر شب تاصبح ندا می‌دهد: «طوبی للذاکرین، طوبی للطّاعین» (خوشا به حال یادکنندگان خدا، خوشا به حال اطاعت‌کنندگان). در ادامه حدیث، خود خداوند می‌فرماید: «أَنَا جَلِیسُ مَنْ جَالَسَنِي، وَطَیْبُ مَنْ أَطَاعَنِي...الشَّهْرُ شَهْرِي وَالْعَبْدُ عَبْدِي وَالرَّحْمَةُ رَحْمَتِي» (من همنشین کسی هستم که با من همنشینی کند... ماه، ماه من است، بنده، بنده من است و رحمت، رحمت من). این حدیث نشان می‌دهد در این ماه، یک دعوت عمومی و اعلام همنشینی ویژه از سوی پروردگار وجود دارد و نباید از آن غافل شد.

■ **بابی که همیشه به روی مشتاقان باز است**

عضو هیئت علمی مؤسسه امام خمینی(ره) با تفسیر فرازی از دعای ماه رجب، به تشریح میهمان‌نوازی خداوند می‌پردازد و می‌گوید: در یکی از دعا‌های مشهور این ماه می‌خوانیم: «خَابَ الْوَافِقُونَ عَلٰی غَيْرِكَ وَ خَسِرَ الْمُتَعَرِّضُونَ لِإِلَّاكَ... بِإِلْكِ مَفْتُوْخٍ لِلْغَیْبِیْنِ» (آنان که بر غیر تو وارد شدند، ناامید شدند و آنان که به غیر تو رو آوردند، زیان کردند... در خانه تو به روی مشتاقان باز است). این جمله «بِإِلْكِ مَفْتُوْخٍ» یک دنیا معنا دارد. کدام در را سراغ داریم که همیشه باز باشد؟ در خانه خدا این‌گونه است؛ نه تنها باز است، بلکه گویی آب و جارو شده و صاحب‌خانه منتظر ورود میهمان است.

زیباتر آنکه وقتی بنده به سوی او می‌رود، خود خداوند به استقبالش می‌آید. در روایت مشهور آمده است وقتی بنده‌ای توبه می‌کند و به سوی خدا باز می‌گردد، «إِنَّ اللَّهَ أَشَدَّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ» (خداوند از توبه بنده‌اش بسیار بیشتر خوشحال می‌شود). این اوج کرم و لطف پروردگار است. نمونه اعلامی این استقبال را در ماجرای توبه حرّ بن یزید ریاحی می‌بینیم. وقتی حرّ با آن حال پشیمانی به سوی خیمه‌های امام حسین(ع) آمد، این خود سیدالشهدا(ع) بودند که به استقبال او شتافتند. او را در آغوش گرفتند و فرمودند: «إِزْفَعُ رَأْسُک» (سرت را بلند کن). در رحمت خدا این گونه به روی بازگشت‌کنندگان باز است.

■ **از رفاقت تا خَلّت با پروردگار**

وی در تبیین ثمرات انس با خداوند در این ماه اضافه می‌کند: وقتی انسان با این در باز مأنوس می‌شود، به‌تدریج او را تنها تکیه‌گاه خود می‌یابد. در دعای مشلول می‌خوانیم: «يَا عِمَادَ مَنْ لَا عِمَادَ لَهُ، يَا سَدَّ مَنْ لَا سَدَّ لَهُ». این احساس، زمینه‌ساز یک رفاقت عمیق میان بنده و پروردگار می‌شود: «يَا رَفِیقَ مَنْ لَا رَفِیقَ لَهُ، يَا أَرِیسَ مَنْ لَا أَرِیسَ لَهُ». این رفاقت اگر عمیق‌تر شود، به شفیق بودن و در نهایت به مقام «خَلّت» (دوستی بسیار صمیمی) می‌رسد، مقامی که حضرت ابراهیم(ع) به آن دست یافت و «خلیل الرحمن» لقب گرفت، راوره بود به این وادی، همین دعا‌های ماه رجب است. دعا‌هایی مانند «يَا مَنْ يَهْدِيكَ خَوَاصِّ السَّائِلِیْنَ وَيَهْدِيكَ ضَمِیرَ الصَّامِتِیْنَ» (ای که مالک حاجات در خواست‌کنندگان هستی و از نیت خاموشان آگاهی) به انسان یادآوری می‌کند با چه وجود بی‌نیایتی طرف است؛ وجودی که حتی از نیازهایی که خودمان از آن‌ها بی‌خبریم، آگاه است.

حجت‌الاسلام فقیهی در پایان خاطر‌نشان می‌کند: تنها عاملی که می‌تواند انسان را از این ضیافت بزرگ محروم کند، غفلت است. شیطان وزرق و برق دنیا تلاش می‌کند چشم انسان را از این در باز برگرداند و به جای دیگری مشغول کند، همان‌طور که با حضرت آدم(ع) چنین کرد. اکنون که فرصت همچنان باقی است، باید دعا کنیم خداوند ما را از برکات روزهای باقیمانده ماه رجب و پس از آن شعبان و رمضان، محروم نکند. این ایام بهترین فرصت برای خلوت با پروردگار، شب‌نهداری و آماده‌شدن برای درک شب‌های قدر است. باید از این فرصت برای طلب خواجه فردی و جمعی، به‌ویژه فرج امام زمان(عج)، عزت جهان اسلام و عاقبت‌به‌خیری بهره برد و اجازه نداد این فرصت طلایی باقیمانده نیز مانند ابر از مقابل چشم‌انمان بگذرد.

خبر

بانوان نیکوکار باشگاه اجتماعی گوهرشاد همیشه در کار خیر پیشقدم هستند

شبستان «وصال»؛ چتر حمایتی برای تأمین جهیزیه احسان‌پذیران و تسهیل ازدواج جوانان

مرکز امور بانوان و خانواده‌بنیاد کرامت‌رضوی، از اسفند ۱۴۰۳ با حضور بانوان نیکوکار اقدام به تأسیس «باشگاه اجتماعی گوهرشاد» کرد. این باشگاه با محوریت فعالیت‌های مختلف تلاش دارد از مشکلات و آسیب‌های اجتماعی بکاهد و در راستای توانمندسازی خانواده‌ها به‌ویژه بانوان گام بردارد. به‌گزارش آستان‌نیوز، باشگاه اجتماعی گوهرشاد به‌عنوان یک سازوکار مشارکت اجتماعی تلاش می‌کند مسائل و چالش‌های خانواده‌ها را با محوریت شبکه بانوان نیکوکار و در قالب چند شبستان دنبال کند. در این چارچوب، شبستان‌ها به‌منابه بازوای اجرایی و عملیاتی عمل می‌کنند و هر کدام بخشی از نیازهای خانواده‌های احسان‌پذیر را پوشش می‌دهند. از ابتدای تأسیس، شبستان‌های مختلفی مانند «وصال»، «امید»، «شفا»، «همدلی» و «گشایش» در زیرمجموعه این باشگاه ایجاد شده که هر یک وظیفه‌ای بر عهده دارند. در هر کدام از این شبستان‌ها، مشکلات خانواده‌های احسان‌پذیر در زمینه‌های گوناگون از جمله تأمین جهیزیه، آزادی زندانیان، تأمین هزینه‌های مالی بخش درمان و دیگر نیازهای حمایتی پوشش داده می‌شود.

■ **اهدای ۱۴ سری جهیزیه به نوجوسان احسان‌پذیر در یک سال اخیر**

در طول یک سال گذشته، شبستان «وصال» از مجموعه شبستان‌های فعال در باشگاه اجتماعی گوهرشاد زیرمجموعه مرکز امور بانوان و خانواده‌بنیاد کرامت‌رضوی توانسته با پشتیبانی خیران و نیکوکاران ۱۴ سری جهیزیه به نوجوسان احسان‌پذیر اهدا کند؛ اقدامی که با تمرکز بر شناسایی خانواده‌های دارای دخترانی که مدتی از تاریخ عقدشان گذشته و به‌جهت کاهش فشار مالی تأمین جهیزیه، دنبال شده است. فاطمه دژپر، مدیر مرکز امور بانوان و خانواده‌بنیاد کرامت‌رضوی بیان کرد: شبستان وصال فعالیت خود را در ماه مبارک رمضان سال ۱۴۰۳ در باغ خاتون مشهد مقدس آغاز کرد و از همان ابتدا مأموریت اصلی آن، شناسایی خانواده‌هایی بود که در آستانه آغاز زندگی مشترک فرزندان‌شان، با چالش‌های مالی تهیه جهیزیه روبه‌رو هستند. در این مسیر، همراهی خیران و ساماندهی کمک‌ها، محور اصلی برنامه‌های حمایتی این شبستان را شکل داده است.

■ **مأموریت شبستان وصال؛ حمایت از نوجوسان احسان‌پذیر**

رویکرد شبستان وصال بر «حمایت مسئله‌محور» استوار است؛ یعنی ابتدا خانواده‌ها شناسایی می‌شوند، نیازها بر اساس اولویت‌های واقعی بررسی و سپس کمک‌ها به‌گونه‌ای هدایت می‌شود که اثر عملی در زندگی خانواده بگذارد. اهدای جهیزیه نیز در همین چارچوب دنبال شده‌د خانواده‌ها با آرامش بیشتری وارد مرحله شروع زندگی مشترک شوند. تهیه جهیزیه برای عروسان احسان‌پذیر، توزیع بسته‌های معیشتی، اجرای برنامه‌های مناسبتی مانند بسته‌های شب یلدا، کمک‌های مالی به مخدومان و همچنین جمع‌آوری و اهدای لباس، کفش و وسایل در حد نوبه خانواده‌های نیازمند، تاکنون بخشی از اقدام‌های شبستان وصال بوده است.

■ **مشارکت داوطلبانه در برنامه‌های حمایتی**

آنچه به فعالیت شبستان وصال شکل اجرایی داده، مشارکت داوطلبانه اعضاست؛ شبکه‌ای از همراهان که بخشی از آن‌ها مسئولیت‌های مستمر را بر عهده‌دارند. این مدل کمک‌می‌کند مسیر حمایت، فقط به تأمین اقلام محدود نماند و «شناسایی، پیگیری و رساندن کمک به نقطه اثر» هر در کنار آن دیده‌شود. مدیر مرکز امور بانوان و خانواده‌بنیاد کرامت‌رضوی با اشاره به اینکه شبستان وصال حدود ۲۰ عضو دارد، اظهار کرد: نزدیک به ۱۰ نفر از آن‌ها به‌صورت مستمر در شناسایی خانواده‌ها، تهیه اقلام و اجرای برنامه‌های حمایتی نقش‌آفرینی می‌کنند.

دژپر ادامه داد: در دهه فاطمیه بسته‌های معیشتی برای چندین خانواده احسان‌پذیر تهیه و توزیع شد و به‌مناسبت روز پرستار نیز از خانواده‌هایی که در منزل بیمار داشتند، عیادت و دلجویی به‌عمل آمد. وی در تشریح این روند گفت: بخشی از فعالیت‌ها به شناسایی و اولویت‌بندی نیازها برمی‌گردد و بخشی دیگر به تهیه اقلام و همراه کردن خیران برای رساندن کمک‌ها به خانواده‌های احسان‌پذیر؛ اقدامی که در مناسبت‌های مختلف نیز با برنامه‌های حمایتی تکمیل شده است.

پیش‌ثبت‌نام اعتکاف «بی‌نهایت عاشقی» در مسجد گوهرشاد آغاز شد

مؤسسه جوانان آستان قدس رضوی، پیش‌ثبت‌نام اعتکاف «بی‌نهایت عاشقی» را برای علاقه‌مندان به تجربه سه‌روز معنوی در مسجد گوهرشاد آغاز کرد.

به‌گزارش آستان‌نیوز، پیش‌ثبت‌نام برنامه معنوی اعتکاف مسجد گوهرشاد حرم مطهر امام رضا(ع) با عنوان «بی‌نهایت عاشقی» ویژه علاقه‌مندان از سوی مؤسسه جوانان آستان قدس رضوی آغاز شد. این برنامه معنوی در بهمن ماه ۱۴۰۴ (شعبان المعظم ۱۴۴۷ هجری قمری) برگزار خواهد شد و فرصت بی‌ظنیری برای حضور در جوار حرم مطهر و بهره‌مندی از فضای معنوی حرم منور در اختیار متقاضیان می‌گذارد. بر اساس اعلام برگزارکنندگان، اعتکاف آقایان از سحر روز چهارشنبه هشتم بهمن تا افطار جمعه دهم بهمن خواهد بود و اعتکاف بانوان نیز از سحر پنجشنبه بیست‌وسوم بهمن تا افطار شنبه بیست‌وپنجم بهمن در مسجد گوهرشاد برگزار می‌شود. این برنامه معنوی برای آقایان متولد نیمه دوم ۱۳۸۶ تا پایان نیمه اول ۱۳۹۱ و برای بانوان متولد ۱۳۸۲ تا پایان نیمه اول ۱۳۹۱ در نظر گرفته شده است. مهلت نام‌نویسی برای علاقه‌مندان تا ساعت ۲۰ روز شنبه ۲۰ دی ۱۴۰۴ تعیین شده است. پس از پایان نام‌نویسی، قرعه‌کشی برگزار و نتایج آن چند روز بعد از طریق پیامک به برگزارندگان اعلام خواهد شد. در خصوص شرایط فقهی، بر اساس فتوای رهبر معظم انقلاب، افراد حتی در صورت سکونت در شهری غیر از محل برگزاری، می‌توانند در این اعتکاف شرکت کنند و محدودیتی برای حضور در شهری غیر از محل زندگی وجود ندارد. همچنین شرکت‌کنندگان از استان‌های مختلف می‌توانند از طریق سامانه همسفر یابی اختصاصی برای معرفی همسفر، اقدام کنند.

منابع:

گفتاری دربارۀ ماه رجب؛ نویسنده:

محمدعلی حائری

فرهنگ زیارت؛ نویسنده: جواد محدثی

